

ROBERT BOROCH*

Etyka w przekładzie specjalistycznym a kompetencje tłumacza tekstów specjalistycznych – studium przypadku

Wprowadzenie

Artykuł Henryka Hiża (1917–2006)¹ pt. *Peirce's Influence on Logic in Poland* pochodzi z tomu esejów opublikowanych z okazji 150. rocznicy urodzin Charlesa Sandersa Peirce'a (1839–1914) pt. *Studies in the Logic of Charles Sanders Peirce* [Hiż, 1997]. Polskie tłumaczenia tego artykułu ukazały się w roku 2013 i 2015. Pierwszy przekład został dokonany przez Barbarę Stanosz i opublikowany w monografii pt. *Wybór pism* [Hiż, 2013], który został opatrzony wstępem autorstwa Jana Woleńskiego [Woleński, 2013]. *Słowo wstępne* Woleńskiego zawiera szczegółowe omówienie biografii i dorobku badawczego Hiża, i jest najobszerniejszym oraz najdokładniejszym opracowaniem na jego temat dostępnym w języku polskim. Do uzupełnienia pracy Woleńskiego brakuje jedynie opracowania repozytorium dostępnych archiwaliów. Drugi przekład został dokonany przez Alicję Chybińską i opublikowany w dziesiątym numerze pisma „Studia z Filozofii Polskiej” [Hiż, 2015]. Przekład ten został dodatkowo uzupełniony krótkim tekstem pt. *O autorze – Henryk Hiż* zawierającym informacje o biografii Hiża i jego dorobku badawczym [Chybińska, 2015].

W niniejszym artykule zwrócę uwagę na etyczny i merytoryczny wymiar praktyki, którą w literaturze przedmiotu nazywa się „publikowaniem za wszelką cenę” (ang. *publish or perish*, dosłownie „publikuj albo giń”)². Materiałem egzemplifikacyjnym będzie przekład artykułu Hiża autorstwa Chybińskiej.

* Dr Robert Boroch, Wydział Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa
e-mail: rboroch@uw.edu.pl

¹ Niektóre źródła podają datę urodzin jako rok 1915. Por. <http://www.bj.uj.edu.pl/en/biogramy/biogram?field%5B1%5D%3D6%26value%5B1%5D%3Dred.%3A+Mackiewicz+Witold%26limit%3D50%26page%3D1=&nosearchresult=1&id=23434>, dostęp 16.10.2016. Chodzi tu o brata Henryka Hiża, Stanisława, 1915–1999; źródło: <https://www.geni.com/people/Stanis%C5%82aw-Hi%C5%BC-h-Je%C5%BC/600000013639748267>, dostęp 16.10.2016.

² Praktyka ta jest krytykowana głównie z powodu obniżenia jakości merytorycznej publikowanych artykułów oraz wątpliwych etycznie działań skutkujących publikowaniem artykułów bez względu na konsekwencje.

W artykule będę stosował następujące oznaczenia: $Hiż_{st}$ w odniesieniu do przekładu Stanosz oraz $Hiż_{ch}$ w odniesieniu do przekładu Chybińskiej.

Uzasadnienie podjęcia tematu dyskusji

Przekład $Hiż_{ch}$ został opublikowany w roku 2015. W swojej publikacji Chybińska nie podała informacji o istnieniu wcześniejszego przekładu ani nie uzasadniła (np. dowodząc wadliwości przekładu $Hiż_{st}$) konieczności ponownego tłumaczenia. Czasopismo, w którym został opublikowany przekład Chybińskiej, tj. „Studia z Filozofii Polskiej”, jest rocznikiem, brak odniesienia się do przekładu Stanosz można by więc tłumaczyć opóźnieniem wydawniczym. Jednakże w innych artykułach w tym samym numerze tego czasopisma znajdują się odwołania do prac opublikowanych w roku 2014 [Wójcik, 2015, 38], a nawet w roku 2015 [Michalkiewicz-Gorol, 2015, 156]. Przypomnę, że metodologia przekładu specjalistycznego wymaga sprawdzenia, czy nie są dostępne przekłady wcześniejsze. Procedura ta jest konieczna z kilku powodów, z których najważniejszym jest uzasadnienie wykonania ponownego przekładu, na przykład przez wskazanie rażących uchybień, do czego jeszcze powrócę. W omawianym w niniejszym artykule przypadku można zasadnie oczekiwać, że taka praca jak *Wybór pism* Hiża była Chybińskiej znana i że posiada ona wiedzę o istnieniu przekładu Stanosz. Fakt, że nie zostało to przez Chybińską odnotowane, wskazuje albo na zaniedbanie na etapie wstępnych przygotowań do wykonania przekładu, albo działanie celowe – postępowanie według zasady „publikować za wszelką cenę”. Trudno jest jednoznacznie orzekać o motywacjach tłumaczki, jednakże można wykazać, że jej praca uchybia zasadom rzetelności, naruszając standardy etyczne i merytoryczne stawiane przed tłumaczem tekstów specjalistycznych.

1. Uwagi dotyczące metodologii przekładu specjalistycznego w kontekście przekładu $Hiż_{ch}$

Istnieją dwa rodzaje przekładów pisemnych: (1) przekład artystyczny oraz (2) przekład specjalistyczny³. Każdy z nich posiada określoną specyfikę, metodologię oraz strategię przekładową przyjmowaną przez konkretnego tłumacza. Tak więc przekład artystyczny nakierowany jest na odwzorowanie walorów artystycznych przekładanego dzieła. Przekład specjalistyczny zaś cechuje się precyzją np. w zakresie używanych terminów. W przypadku artykułu Hiża mamy do czynienia z przekładem specjalistycznym naukowym (akademickim). Przekład specjalistyczny naukowy wymaga od tłumacza zachowania szczególnej dbałości o jakość przekładu w zakresie:

- (1) zgodności przekładu z oryginałem – tłumaczona jest cała zawartość tekstu oryginału;

³ W literaturze przedmiotu wprowadza się dodatkowe podziały ze względu na rodzaj tłumaczonego tekstu, co w tym miejscu pomijam.

- (2) zgodności terminologicznej w języku przekładu – przyjmuje się pierwszeństwo terminów już funkcjonujących nad neologizmami;
- (3) poprawności źródeł – adresy bibliograficzne oraz umiejscowienie względem cytowań powinny być zgodne z oryginałem⁴.

Nie sposób w tym miejscu wymienić wszystkie elementy metodologiczne istotne w pracy tłumacza tekstów specjalistycznych, dlatego wymieniam ważniejsze.

2. Naruszenie zasad metodologicznych i etycznych w przekładzie Hiż_{Ch}

2.1. Zasada *culibet in arte sua*

Przekład specjalistyczny wymaga od tłumacza dbałości o to, by sprostać zasadzie *culibet in arte sua* (pełna łacińska sentencja brzmi: *culibet in arte sua herito credendum est*), która w tym wypadku oznacza, że przekład jest rzetelny. Żaden fragment nie może być przez tłumacza pominięty. Jeżeli zaś dokonywane są skróty, to w przypisie dolnym musi znaleźć się informacja o poczynionych skrótach wraz z uzasadnieniem ich dokonania; w przeciwnym wypadku mamy do czynienia z manipulacją źródłem lub, mówiąc ostrzej, fałszowaniem materiału źródłowego.

Inaczej jest w wypadku przekładu autoryzowanego, gdzie skróty są dokonane za zgodą autora przekładanego tekstu, ale i tu informacja o autoryzacji przekładu oraz istniejących i zaakceptowanych przez autora rozbieżnościach w porównaniu z tekstem oryginalnym powinna znaleźć się w przypisie dolnym. W tym względzie uznaje się zawsze pierwszeństwo tekstu kontrolowanego przez autora lub też ostatniego wydania, które przez autora było kontrolowane. Zasada ta jest powszechnie stosowana w tekstologii i edytorstwie tekstów⁵.

Skracanie tłumaczonego tekstu bez poinformowania o tym czytelnika jest działaniem nieetycznym, za które winę ponosi albo tłumacz, albo redakcja pisma. Zarówno w pierwszym, jak i drugim wypadku skutkuje to obniżeniem zaufania do rzetelności tłumacza-badacza, jak i podaje w wątpliwość merytoryczną jakość tłumaczeń publikowanych w określonym piśmie.

Teoretycznie redakcja pisma, jak i tłumacz ponoszą odpowiedzialność za jakość przekładu, jednakże praktyka pokazuje, że redakcje pism specjalistycznych kierują się zasadą *culibet in arte sua*. W przypadku naruszenia tej zasady przez tłumacza konsekwencje są takie, że pismo traci wiarygodność i budowane latami zaufanie środowiska

⁴ Alexander F. Tytler sformułował najważniejsze imperatywy przekładowe w pracy z roku 1790 zatytułowanej *Essay on the Principles of Translation*.

⁵ Tu przypomnę dwa podręczniki akademickie: K. Górskiego, *Tekstologia i edytorstwo w dziełach literackich* (Warszawa 1975) i W. Miodunki, *Podstawy leksykologii i leksykografii* (Warszawa 1989).

akademickiego, co bezpośrednio przekłada się na spadek liczby cytowań i w ostatecznym rachunku odbija się na parametryzacji pisma. W przypadku tłumacza-badacza naruszającego zasadę *culibet in arte sua* konieczna jest weryfikacja przekładów sygnowanych nazwiskiem tłumacza. Biorąc pod uwagę powyższe, redakcje pism, w których zasada *culibet in arte sua* została rażąco naruszona, podają do wiadomości informację o anulowaniu przekładu.

W przypadku przekładu $Hi\dot{z}_{ch}$ można wskazać dokonane przez tłumaczkę obszerne skróty. Informacja o ich dokonaniu nie została też podana w przypisach dolnych⁶ – dodam, że przekład $Hi\dot{z}_{st}$ jest przekładem kompletnym. Rozstrzygnięcie, czy dokonane skróty stanowią rażące naruszenie zasady *culibet in arte sua*, pozostawiam na marginesie.

Z oryginalnego tekstu autorstwa $Hi\dot{z}$ w przekładzie $Hi\dot{z}_{ch}$ zostały usunięte następujące fragmenty (w nawiasach kwadratowych komentarz mój):

[1] „I include in the Warsaw school logicians like Arthur Prior who, though not residing in Warsaw, were influenced by those four [tj. Łukasiewicza, Leśniewskiego, Tarskiego oraz Wajsberga]” [$Hi\dot{z}$, 1997, 264].

[2] „This way of interpreting Peirce is fruitful for systems which have quantifiers, in particular, sentential or propositional quantifiers. Leśniewski (1929) introduced rules for operating with quantifiers which govern substitution and distribution of quantifiers over implication. This led to protothetics. Other commentators take Peirce’s icon 4 to be a definition of negation by means of implication and 0, so that $Np=Cp0$. This is how Prior (1958) reads Peirce. The C0-system with implication and false as primitive terms was investigated by Łukasiewicz and Wajsberg, and it influenced many other works where 0 appears as a constant value. Which way of understanding icon 4 is closer to the intention of Peirce is hard to decide. His use of logic constants favors Prior’s reading. The fact that for him $CCpqCCqrCpr$ is saying the same as $CCpqCNqNp$ speaks against it. In this case the distribution of a tacit quantifier r is more natural” [$Hi\dot{z}$, 1997, 266].

[3] „Because $Cnab = Aab$, $10 = A Npp$, the law of excluded middle” [$Hi\dot{z}$, 1977, 267].

Wynotowane w punktach [1]–[3] fragmenty nie wyczerpują wszystkich dokonanych uszczupień tekstu oryginalnego. Drobniejsze uszczuplenia polegają na pominięciu fragmentów zdań, np. u Chybińskiej strona 25, wers 3: „w kategoriach wartości logicznych.”; zdanie to w oryginale zawiera dodatkowo uzupełnienie po dwukropku w postaci „ $Cpq = v$ except when $p = v$ and $q = f$.” [$Hi\dot{z}$, 1997, 267].

Problemy odnoszące się do konkretnych wariantów przekładowych wymagają szerszej dyskusji, co w tym artykule pominię. Zwrócę tu tylko uwagę na to, że Chybińska posługuje się neologizmami, których nie wyjaśnia, np. przymiotnikiem odrzeczownikowo-

⁶ Autoryzacja przekładu nie była możliwa; $Hi\dot{z}$ umiera w roku 2006.

wym „dylematyczny”, co prawdopodobnie ma odnosić się do znaczenia terminu „dylemat”, czyli «wnioskowanie, w którym oprócz dwóch zdań warunkowych jako trzecia przesłanka występuje zdanie alternatywne». Ponadto w przekładzie Hiż_{Ch} można doszukiwać się treści dodanych, czyli takich, których w tekście oryginalnym nie ma [USJP, 2008]. Problem ten jest pokazany w tabeli 1.

Tabela 1. Porównanie przekładów Stanosz i Chybińskiej z oryginałem

I	II
Przekład Stanosz	Przekład Chybińskiej
„Peirce był świadom, że jego prawo jest niezwykłe i że rozszerza ono tradycyjne sposoby rozumowania. Mówił o nim jako problematycznym i niesylogistycznym. Wiedział, że Peri wraz z «sylogistyczną» logiką prowadzi do prawa podwójnej negacji i prawa wyłączonego środka”. [Hiż, 2013, 436–437].	„Peirce miał świadomość, że sformułowane przez niego prawo było niezwykłe i że rozszerzyło ono tradycyjne sposoby wnioskowania. Określał to prawo jako dylematyczne lub niesylogistyczne. Współcześnie nazwalibyśmy je niekonstruktywistycznym lub po prostu intuicjonistycznie nieobowiązującym ”. [Hiż, 2015, 24].
„That Peirce’s law was unusual and that it extended the traditional ways of reasoning was understood by Peirce. He spoke about it as dilemmatic or non-syllogistic. He knew that Peri, together with «sylogistic» logic leads to the law of double negation and excluded middle ”. [Hiż, 1997, 267]. Przekład dosłowny [RB]: Prawo Peirce’a było niezwykłe i rozumiał on, że w ten sposób poszerza tradycyjne sposoby rozumowania. Wypowiadał się o nim jako o prawie problematycznym i niesylogistycznym. Wiedział, że Peri, wraz z „sylogistyczną” logiką prowadzą do prawa podwójnego przeczenia i wyłączonego środka.	

W dolnej części tabeli przedstawiam brzmienie oryginalne. Czcionką pogrubioną w kolumnie II zostały zaznaczone: (1) neologizm w lekcji [dylematyczny] oraz (2) fragment dodany przez Chybińską. Problematyczny fragment, w przekładzie Chybińskiej zaczynający się od lekcji [współcześnie], powinien znaleźć się w przypisie dolnym jako komentarz pochodzący od tłumacza. W dolnej części tabeli znajduje się także moja propozycja przekładu dosłownego. Zauważmy, że konfrontując propozycję Stanosz z przekładem dosłownym, nie można zarzucić temu ostatniemu tego, co pojawia się u Chybińskiej, czyli dodania do przekładu tego, czego w tekście oryginalnym nie ma. Takie działanie Chybińskiej podważa wiarę w zasadę *culibet in arte sua*.

2.2. Opracowanie filologiczno-tekstologiczne

Właściwe opracowanie filologiczno-tekstologiczne polega m.in. na wiernym i adekwatnym zaznaczeniu odwołań czy cytatów oraz poprawnym podaniu adresów bibliograficznych znajdujących się w tekście oryginalnym. Precyzyjne opracowanie materiałów źródłowych ułatwia merytoryczną weryfikację niezależnym badaczom.

Istotnym elementem świadczącym o jakości przekładu specjalistycznego są komentarze zamieszczane w przypisach dolnych. Komentarze takie mogą mieć charakter np.:

(1) uzupełniający; (2) polemiczno-konfrontacyjny; (3) uzasadniający itd. W komentarzach tłumacz ma możliwość np. filologicznego uzasadnienia dokonanego wyboru wariantu przekładowego.

Przekład $Hi\dot{z}_{Ch}$ jest znakomitym przykładem obrazującym konsekwencje zaniedbania filologiczno-tekstologicznego. Oto przykłady usunięcia adresów bibliograficznych:

[4] u Chybińskiej strona 21: „W systemie z 1885 roku Peirce [...]” powinno być „W systemie z 1885 roku Peirce 3.375-384 [...]”. Pominięta sygnatura jest lokalizacją bibliograficzną konkretnej pracy Peirce’a, na którą $Hi\dot{z}$ się powołuje. Chodzi tu o artykuł pt. *On the Algebra of Logic. A Contribution to the Philosophy of Notation*, opublikowany w „The American Journal of Mathematics” w roku 1885 (Vol. 7. No. 2 strony 180–202)⁷;

[5] u Chybińskiej strona 23: usunięte zostają odwołania $Hi\dot{z}$ a do pracy jego autorstwa oraz pracy Wajsberga.

2.3. Opracowanie redakcyjne

Opracowanie redakcyjne przekładu jest jednym z wielu etapów pracy nad tekstem, jednakże należącym do tych najważniejszych. Odpowiedzialność za jakość opracowania redakcyjnego spoczywa zarówno na autorze przekładu, jak i redakcji czasopisma, która to powinna poddać tekst redakcji, korekcie i weryfikacji końcowej, np. pod kątem spójności numeracji tabel, przywoływanej literatury itd. Oto wybrane przykłady zaniedbania prac na etapie opracowywania redakcyjnego w przekładzie $Hi\dot{z}_{Ch}$:

[6] Niespójna numeracja – u Chybińskiej strona 23: brak numeracji formuł logicznych; numeracja jest zaś kontynuowana od numeru 4 na stronie 24; u $Hi\dot{z}$ a (strona 226–227) numeracja jest ciągła;

[7] Brak informacji technicznych – brak informacji w przypisie dolnym, że treści zawarte w nawiasach kwadratowych pochodzą od tłumacza: „[...]”;

[8] Załamanie spójności logicznej tekstu – usunięcie wcześniej adresów bibliograficznych skutkuje tym, że niektóre sformułowania są enigmatyczne np. $Hi\dot{z}_{Ch}$ „Chociaż w tej samej pracy Peirce wiele miejsca poświęca kwantyfikatorom, to używa wyłącznie wyrażeń słownych [*scil.* nie używa symboli], co nie pozwala stwierdzić, gdzie dokładnie znajduje się kwantyfikator i jaki jest jego zakres”. Nie wiadomo, o którą pracę Peirce’a chodzi; gdyby nie została wcześniej na stronie 21 usunięta sygnatura 3.375-384, problem ten by nie istniał⁸;

⁷ $Hi\dot{z}$ posługuje się powszechnie znaną konwencją cytowania prac Peirce’a.

⁸ Pomijam w tym miejscu niefortunność przekładu Chybińskiej. $Hi\dot{z}$ pisze: „Although in the same paper Peirce writes extensively about quantifiers, he uses only verbal expressions for propositional quantification.” (*Hi\dot{z}, Peirce’s Influence on Logic in Poland...* dz. cyt., s. 266). Chybińska wyrażenie „verbal expressions” tłumaczy jako „wyrażenie słowne” co jest zrozumiałe, jednakże

[9] Niedokładne oznaczanie cytatów – Hiż_{ch} strona 25; w oryginale Hiż kończy cytat po lekcji [logical possibility], co zaznacza cudzysłowem; w przekładzie Hiż_{ch} po lekcji [możliwości logicznej] jest kropka, co sugeruje dalsze cytowanie; cudzysłów pojawia się dopiero na końcu akapitu po lekcji [pojedynczym stanie rzeczy];

[10] Błędy w zapisach formuł logicznych – Hiż_{ch} strona 24: „Na przykład dodanie do logiki pozytywnej [formuły] (A1): CCCqrpCCCpqqp nie daje Peir, a zatem nie wynika w logice klasycznej. Podobnie (A2): CCCrspA1 nie daje A1”. Niekonsekwencja w oznaczaniu (A1) oraz A1; taki zapis jest dla czytelnika niezaznajomionego z notacją Łukasiewicza mylący, zamiast [(A2): CCCrspA1], powinno być [(A2): CCCrsp (A1)].

2.4. Opracowanie merytoryczne

Opracowanie merytoryczne w postaci komentarzy rzeczowych do przekładanego tekstu specjalistycznego jest ważne, ponieważ daje czytelnikowi możliwość poszerzenia studiów. Opracowanie takie może być zamieszczone w przypisie dolnym lub we wstępie. Oto przykład: w przekładzie Hiż_{ch} usunięcie sygnatury CP 3.359-403 uniemożliwia odróżnienie systemu Peirce’a od tzw. prawa Peirce’a. Hiż, pisząc swój artykuł w języku angielskim, odnosi się do kwestii powszechnie znanych w angielskiej literaturze przedmiotu. Polski czytelnik może jednak nie wiedzieć, że chodzi tu o:

$$((P \rightarrow Q) \rightarrow P) \rightarrow P,$$

przypomnę, że autorem nazwy w lekcji [prawo Peirce’a] jest Henry Sheffer⁹.

2.5. Zgodność terminologiczna

Utrzymanie zgodności terminologicznej jest zadaniem trudnym, na co zwróciła uwagę Chybińska w artykule pt. *O konsekwencji niekonsekwencji tłumaczy, czyli z problemów przekładu terminologii specjalistycznej w semantyce językoznawczej Johna Lyonsa* [Chybińska, 2010], w którym wykazała brak spójności terminologicznej w przekładach prac językoznawczych Johna Lyonsa.

W przypadku omawianego w niniejszym artykule przekładu artykułu Hiża zauważmy, że przekład Hiż_{ch} jest późniejszy niż przekład Hiż_{st}, dlatego też odpowiedzialność za zgodność terminologiczną spada tu na Chybińską, która przy zmianie brzmienia terminów powinna wprowadzone zmiany uzasadnić w przypisach dolnych. W przeciwnym wypadku dyskusja na temat adekwatności wyboru określonych wariantów może nie doprowadzić do uzyskania konsensu. Przyjrzyjmy się przykładowi [11].

[11] „Peirce had a fundamental insight when he used implication as the only primitive connective of propositional logic” [Hiż, 1997, 264]; w przekładzie Hiż_{ch}: „Peirce wyka-

w nawiasie kwadratowym dodaje „[scil. nie używa symboli]”, co czyta się jako „to znaczy, że nie używa symboli”. Zauważmy, że system grafii jakiegokolwiek języka to nic innego jak m.in. zbiór symboli; w tym wypadku Chybińskiej chodzi o symbole logiczne.

⁹ Henry Sheffer (1882–1964) – amerykański logik.

zał się doskonałą intuicją, kiedy użył implikacji jako jedynej i pierwotnego spójnika logiki zdań” [Hiż, 2015, 21].

Zauważmy, że do zaproponowanego wariantu [11] można zgłosić wątpliwości odnośnie do fortunności przekładu lekcji [insight] jako [intuicji], zamiast lekcji [wnikliwość]; albo przekładu lekcji [primitive] jako [pierwotny] zamiast lekcji [prosty] lub [podstawowy]. Problem adekwatności wyboru wariantów przekładowych oraz oddania właściwych znaczeń np. terminów: *sentence*, *proposition*, *argument*, *truth*, *statement*, *thought*, *belief* itd., pozostawię bez komentarza krytyczno-filologicznego, zwracając uwagę na to, że w przekładzie Hiż_{st} pojawiają się w nawiasach zwykłych terminy angielskie, ułatwiające zrozumienie dokonanego przez tłumacza wyboru¹⁰. Przykład [11] pokazuje, z jak trudną materią przyszło się Chybińskiej zmierzyć.

2.6. Abstrakt

Ogromnym zaskoczeniem jest zamieszczenie po artykule Chybińskiej pt. *O autorze – Henryk Hiż* anglojęzycznego abstraktu, który treścią nawiązuje nie do wspomnianego artykułu, lecz do przekładu anglojęzycznego tekstu autorstwa Hiża.

Tabela 2. Abstrakt zamieszczony na końcu artykułu *O autorze – Henryk Hiż*

(u Chybińskiej) Jest	Powinno być
<p>“The article presents Peirce's system as the complete system of implicational logic. Developing his system, Peirce showed the excellent intuition, using implications as the only and original conjunction of sentence logic. The system was based on four axioms. The article points also at Peirce's law, which is the first and clearly implicational statement that is binding in classical logics but not in institutional logics. Moreover, it has just been the Peirce's law which indicates the real difference between institutional, implicational logics (often called positive logics) and classical logics. Peirce presented also the concept of values, which can be attributed to sentences in the logical sense. It is worth mentioning that logical theory of relations influenced the ideas of Polish logicians in a considerable degree”. [Chybińska, 2015, 33].</p>	<p>The article presents Peirce's system as a complete system of implicational logic. In developing his system, Peirce showed excellent intuition, using implications as the original and only conjunctions of sentence logic. The system was based on four axioms. The article also points to Peirce's law, which is the first clearly implicational statement that is binding in classical logics but not in institutional logics. Moreover, it is only Peirce's law that indicates the real difference between institutional, implicational logics (often called positive logics) and classical logics. Peirce also presented the concept of values which can be attributed to sentences in a logical sense. It is worth mentioning that the logical theory of relations influenced the ideas of Polish logicians to a considerable degree.</p>

¹⁰ Zauważmy, że w polskiej literaturze rozpowszechnił się termin w lekcji [propozycjonalny]; być może warto „unowocześnić” terminologię, co pozwoliłoby na łatwiejsze podejmowanie dyskusji. (Zob. A. Kiklewicz, *Propozycjonalny model kategorii pojęciowej na przykładzie semantycznej kategorii lęku w języku polskim, rosyjskim i niemieckim*, [w:] tegoż, *Język, komunikacja, wiedza*, Mińsk, s. 287–317).

Zauważmy, że zamieszczanie anglojęzycznego abstraktu do polskiego przekładu anglojęzycznego tekstu jest dziwne; czytelnik anglojęzyczny zapozna się przecież z oryginalnym tekstem Hiża, a nie z jego polską wersją. W tym wypadku zamieszczenie abstraktu w języku angielskim mogło być podyktowane wymaganiami formalnymi, które wpływają na ocenę parametryczną pisma. Taki stan rzeczy niewątpliwie przekłada się na lekceważący stosunek autorów, redaktorów czy tłumaczy do jakości językowej abstraktów, czemu nie można się dziwić. W tabeli 2 dokonuję porównania jakości językowej abstraktu oryginalnego, proponując jego poprawną wersję. Przedstawiony w tabeli 2 abstrakt nie został podpisany żadnym nazwiskiem, dlatego nie można jednoznacznie wskazać jego autorstwa.

3. Etyka w przekładzie specjalistycznym

Obszerne skracanie tekstu oryginalnego bez podania informacji o tym fakcie w przypisie dolnym, jak już wcześniej wspomniałem, jest fałszowaniem materiału źródłowego. W takim wypadku cele i motywacje tłumacza czy redakcji czasopisma są zazwyczaj ideologiczne. Jednakże ostatecznie to tłumacz decyduje o tym, czy okaleczony przekład opublikować. W wypadku tłumaczenia artykułu Hiż_{ch} wydaje się, że zasadniczym ideologicznym celem tłumaczki było pomniejszenie wkładu badawczego niepolskich logików. Może na to wskazywać usunięcie uwag Hiża dotyczących prac Arthura Priora¹¹ (zob. wypisy usuniętych fragmentów)¹² – raz jeszcze przypomnę, że przekład Hiż_s jest przekładem pełnym.

Pominięcie wkładu badawczego Priora automatycznie „ukrywa” interesujący temat badawczy, np. kwestię zapatrywań Arthura Priora i Alfreda Tarskiego na historię logiki oraz ważności prac semiotycznych Peirce’a. Niewykorzystanie potencjału problemowego przy tej okazji jest ogromne, np. wpływu semiotyki Peirce’a na wczesne prace Tarskiego. W przekładzie Hiż_{ch} przypisie 2 na stronie 21 czytamy:

„W recenzji wspomnianego wyżej tomu pokongresowego czytamy, że Hiż nie wyjaśnia, w jaki sposób polscy logicy poznali prace Peirce’a, jednak z tekstu [Irvinga H.]

¹¹ Arthur Prior (1914–1969) – nowozelandzki logik; zajmował się m.in. historią logiki. Karierę naukową rozpoczął w wieku 38 lat; jest jednym z pierwszych komentatorów prac Peirce’a. W swoich pracach logicznych posługiwał się notacją Łukasiewicza. Studentami Priora byli Robert Bull, Max Cresswell, Kit Fine.

¹² Hiż stwierdza, że Prior jest pod znaczącym wpływem logiki polskiej (ang. *Polish logic*). Termin w lekcji [polska logika] na określenie osiągnięć logików szkoły lwowsko-warszawskiej po raz pierwszy został zaproponowany w roku 1964 przez Storrsa McCalla w pracy pt. *Polish Logic 1920-1939*. Informację tę potwierdza także Jan Zygmunt (zob. J. Zygmunt, „Polish logic”, Routledge Encyclopedia of Philosophy 1998; <https://www.rep.routledge.com/articles/polish-logic/v-1/>. doi:10.4324/9780415249126-Y077-1, dostęp 29.01.2016.

Anellisa [*Tarski's Development of Peirce's Logic of Relations*, tekst zamieszczony w tym samym tomie] dowiadujemy się, że Tarski zapoznał się z wybranymi pracami Peirce'a, kiedy jeszcze studiował w Polsce [...]”¹³.

Chybińska, odpierając możliwy do postawienia Hiżowi zarzut odnośnie do braku wyjaśnienia „w jaki sposób polscy logicy poznali prace Peirce'a”, sięga po artykuł Irvinga Anellisa, w którym badacz ten stwierdza, że Tarski zapoznał się z pracami Peirce'a jeszcze podczas studiów w Polsce. Stwierdzenie Anellisa niczego nie wyjaśnia, ponieważ badacz ten nie zweryfikował (czy skonfrontował) stwierdzenia Tarskiego z innymi źródłami; nie wykazał też w sposób bezpośredni czy pośredni, że stwierdzenie Tarskiego jest prawdziwe. Nie chodzi tu bynajmniej o podważanie wiarygodności Tarskiego, lecz o jednoznaczne ustalenie faktów. Konfrontacja źródeł jest jednym z podstawowych narzędzi pracy historyka, ponieważ pozwala wyeliminować przypuszczenia; w tym wypadku o czasie zapoznania się Tarskiego z pracami Peirce'a. Ustalenia takie mogą być ważne dla badań historyków idei, mogą być pomocne np. w ustaleniu chronologii prac.

W omawianym wypadku weryfikacja źródłowa jest jak najbardziej możliwa np. z wykorzystaniem: (1) analizy bibliograficznej przywoływanych prac Tarskiego (przypomnę, że Tarski (wraz z Łukasiewiczem) w artykule z roku 1930 pt. *Investigations Into the Sentential Calculus* na prace Peirce'a się powołuje¹⁴); albo (2) przez dotarcie do konkretnych wypowiedzi (np.: Łukasiewicz ok. roku 1922 zwraca uwagę na szczególną istotność semiotyki Peirce'a) itd.

4. Dodatek pt. *O autorze – Henryk Hiż*

4.1. Wstępne przygotowania i opracowanie źródeł

Przygotowanie materiału uzupełniającego w postaci merytorycznych komentarzy czy informacji biograficznych wymaga poczynienia odpowiednich przygotowań wstępnych, polegających na przeprowadzeniu kwerend archiwalnych i bibliotecznych, zaś w przypadku samego przekładu uzyskania praw autorskich.

Informacje na temat kwerend archiwalnych, bibliotecznych oraz uzyskanych praw autorskich do przekładu powinny znaleźć się w przypisach dolnych.

W przypadku kwerend bibliotecznych przyjmuje się zasadę wynotowania pełnego materiału źródłowego znajdującego się w konkretnej bibliotece. Zasada ta nie dotyczy

¹³ „Hiż does not tell us how Peirce's work reached the Polish logicians, but we learn from Anellis's chapter (p. 303) that Tarski had read some of Peirce's publications while still a student in Poland [...]” (R. B. White, *Studies in the Logic of Charles Sanders Peirce by Nathan Houser; Don D. Roberts; James Van Evra* (recenzja), „Transactions of the Charles S. Peirce Society”, 34, nr 1, ss. 265-283) [Chybińska, 2015, 21, przyp. 2].

¹⁴ Artykuł ten został opublikowany najpierw w języku niemieckim w roku 1930.

materiału źródłowego przechowywanego w archiwach, ponieważ zazwyczaj jest on bardzo obszerny, a poza tym archiwa posiadają własny spis inwentarza, którym dysponują.

Kwestię szczególną stanowi uzyskanie praw autorskich. W przypadku prac akademickich zazwyczaj nie wiąże się to z żadnymi nakładami finansowymi, ponieważ zasada „pozytywnej humanistyki” („pozytywnej nauki”) jest nadrzędność popularyzacji i udostępnienia wyników badań wszystkim zainteresowanym. Jednakże dysponent praw autorskich oczekuje tu, że w przypisie dolnym, lub w innym miejscu, znajdą się stosowne podziękowania.

4.2. Wykorzystanie źródeł

Opracowanie materiału źródłowego przez Chybińską w przywoływanym już dodatku pt. *O autorze – Henryk Hiż* jest kompilacją dostępnych informacji na temat Hiża, zawartych w następujących pracach (adresy bibliograficzne poddane za Chybińską zawierają błędy; przy błędnych adresach podaję zapis **Sic!**):

- (1) H. Hiż, *Autobiografia*, [w:] *Fragmenty filozoficzne ofiarowane Henrykowi Hiżowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, red. J. Pelc, „Biblioteka Myśli Semiotycznej”, t. 23, Warszawa 1992; (**Sic!** Powinno być *Autobibliografia*);
- (2) Hiż, *Mój życiorys (jeszcze nie cały)*, [w:] *Fragmenty filozoficzne ofiarowane Henrykowi Hiżowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, red. J. Pelc, „Biblioteka Myśli Semiotycznej”, t. 23, Warszawa 1992;
- (3) Pelc, *Wstęp*, [w:] *Fragmenty filozoficzne ofiarowane Henrykowi Hiżowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, red. J. Pelc, „Biblioteka Myśli Semiotycznej”, t. 23, Warszawa 1992;
- (4) *Wspomnienie o Henryku Hiżu*, „Więź”, 2007, nr 10 (588), s. 151. (**Sic!** Nie ma takiego artykułu. *Infra!*).

Chybińska nie wykorzystuje dostępnych w roku 2015 nowszych opracowań:

- (5) C. Karkowski, *Logik, filozof języka, etyk. Henryk Hiż (1917-2006)*, „Archiwum Emigracji. Studia. Szkice. Dokumenty”, zeszyt 1(10), 2009, s. 190–192;
- (6) H. Hiż, *Wybór pism*. Wybór Barbara Stanosz i Jan Woleński. Przekład Barbara Stanosz, Urszula Niklas, Warszawa: Fundacja Aletheia 2013.

Z wymienionych wyżej prac, tj. (5) i (6), tylko praca (6) jest dla dyskutowanej tu problematyki ważna. Karkowski (5) opiera się na materiale archiwalnym, ale niewłaściwie go interpretuje, do czego jeszcze powrócę. Praca (6) *Słowo wstępne* do *Wyboru pism* Hiża autorstwa Woleńskiego jest, jak już wspomniałem, najpełniejszym dostępnym wspomnieniem o Hiżu¹⁵. Wiarygodność opracowania Woleńskiego potwierdzają

¹⁵ Woleński w przypisie zaznacza, że przy ustalaniu faktów historycznych posiłkuje się pracą Hiża, *Mój życiorys (jeszcze nie cały)* [Hiż, 1992b].

materiały archiwalne. Przypomnę, że sam Woleński w przypisie pierwszym na stronie siódmej zaznacza, że swoją pracę opiera na artykule Hiża pt. *Mój życiorys (jeszcze nie cały)* [Hiż, 1992b, 11–18] oraz artykułach Jerzego Pelca pt. *Henryk Hiż („jeszcze nie cały”)* [Pelc, 2001, 316–359] oraz *Henryk Hiż* [Pelc, 2001, 316–359]. Z analizy tekstu Woleńskiego można wywnioskować – o czym Woleński nie pisze – że przytacza także wspomnienia własne i innych osób. Jak już nadmieniałem, pracę Woleńskiego można uzupełnić tylko o archiwalia w celu umożliwienia innym badaczom weryfikacji historycznej.

Chybińska w przywoływanym już artykule pt. *O autorze – Henryk Hiż*, dokonując kompilacji, wprowadza do powszechnego obiegu informacje o nieistniejących źródłach – pozycja (1) i (4), a także rozpowszechnia błędne informacje biograficzne, np. stwierdza, że Hiż „[...] pochodził z rodziny «bardzo polskiej, katolickiej i konserwatywnej»” [Chybińska, 2015, 29]. Zaznaczony cudzysłowem ostro kątnym cytat pochodzi z przywoływanej już pracy Hiża *Mój życiorys (jeszcze nie cały)*, jednakże fragment ten został przez Chybińską wycięty z kontekstu, w którym Hiż pisze o swojej matce: „Ojciec Matki był generałem w służbie carskiej. Jej matka pochodziła zaś ze spolszczonej rodziny Niemców bałtyckich. Dom ich był bardzo polski, katolicki i konserwatywny” [Hiż, 1992b, 11]. Przykładowo Karkowski o postawie ideologicznej Hiża pisze: „[...] człowiek o wyniesionych z domu raczej lewicowych poglądach (był jednym z założycieli Klubu Demokratycznego) [...]” [Karkowski, 2009, 190]. Jednakże informacje podane przez Karkowskiego nie są wiarygodne. Badacz ten stwierdza, że Hiż na Université Libre de Bruxelles uzyskał w roku 1946 licencjat [Karkowski, 2009, 190]. Błąd Karkowskiego wynika z nieznamości belgijskiego systemu edukacyjnego, który w tamtym czasie w zakresie studiów wyższych składał się z cyklu dwuletniego nazywanego „Candidature”, co jest odpowiednikiem współczesnego (2016) licencjatu oraz kolejnego dwuletniego cyklu edukacyjnego o nazwie „Licence”, co jest odpowiednikiem współczesnego (2016) magistra. Ta drobna pomyłka każe podchodzić do ustaleń Karkowskiego z ostrożnością.

Chybińska w przypisach dolnych nie zamieszcza żadnych informacji o zbadanych, czy opracowanych materiałach archiwalnych. Przypomnę, że materiały dotyczące Hiża są dostępne m.in. w zbiorach rękopisów Biblioteki Polskiego Towarzystwa Semiotycznego w Bibliotece Wydziału Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego pod sygnaturami: U 598.1 T. XII; 601 T.V¹⁶; oraz archiwach zagranicznych, np. w University

¹⁶ Zob. T. D. Woyciechowska, *Indeks osób, towarzystw, instytucji, tyt. czasopism (1) oraz wykaz miejscowości (2) archiwaliów uczonych Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*, 2001. W zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (Rps PTF 01-38) i Biblioteki Wydziału Filozofii i Socjologii UW (Rps U590-603); <https://www.scribd.com/doc/112435370/Archiwum-Szkoły-Lwowsko-Warszawskiej-Indeksy>, dostęp 16.10.2016; oraz Pennsylvania State University, Penn University Archives and Record Centre [http://www.archives.upenn.edu/home/contactinfo_ua.html].

Archives and Records Center, czy University of Pennsylvania w Stanach Zjednoczonych.

Opracowanie źródeł przez Chybińską jest niedokładne i wymaga poprawienia. Oto kilka przykładów.

(I) Błędny adres bibliograficzny pozycji (1): jest [Hiż H., *Autobiografia*, [w:] *Fragmenty filozoficzne ofiarowane Henrykowi Hiżowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, red. J. Pelc, „Biblioteka Myśli Semiotycznej”, t. 23, Warszawa 1992.]; powinno być [Hiż H., *Autobiografia*, [w:] *Fragmenty filozoficzne ofiarowane Henrykowi Hiżowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, red. J. Pelc, „Biblioteka Myśli Semiotycznej”, t. 23, Warszawa 1992];

(II) Adres bibliograficzny pozycji (4). Pomyłka polega na niewłaściwym podaniu tytułu. Na łamach „Więzi” w przywoływanym już numerze 10 (588) z roku 2007, strona 151, w rubryce „Zmarli” znajduje się jedynie krótka notka biograficzna¹⁷;

(III) W przypisie 24 na stronie 32 u Chybińskiej czytamy: „Pełna bibliografia prac Hiża znajduje się w: H. Hiż, *Autobiografia*, [w:] *Fragmenty filozoficzne ofiarowane Henrykowi Hiżowi...*, dz. cyt., s. 20–22. Źródło adresów bibliograficznych: tamże” [Chybińska, 2015, s. 32].”; spis opracowany w tym wydaniu nie jest pełny, nie uwzględniono np. recenzji autorstwa Hiża¹⁸.

Zakończenie

Wskazane przeze mnie problemy odnoszą się do jakości przekładu specjalistycznego oraz etyki pracy tłumacza-badacza, tj. rzetelności w opracowywaniu źródeł oraz niepomijania już opublikowanych opracowań. Opracowanie przygotowane przez Chybińską jest przykładem zlekceważenia pryncypiów metodologicznych pracy tłumacza-badacza, co w konsekwencji prowadzi z jednej strony do konieczności wykonania pracy weryfikacyjnej (zarówno merytorycznej, jak i źródłowej), z drugiej zaś strony podważa zaufanie odnośnie do innych prac autorki¹⁹.

¹⁷ „Henryk Hiż – filozof. Ur. 8 października 1917 w Petersburgu. Absolwent Uniwersytetu Warszawskiego, uczeń Tadeusza Kotarbińskiego. Żołnierz Powstania Warszawskiego. Od 1950 przebywał za granicą, profesor i wykładowca uniwersytetów amerykańskich, związany głównie z University of Pennsylvania w Filadelfii. Od 1991 członek Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Autor wielu prac z zakresu logiki i filozofii języka, m.in. *Logiczna podstawa semiotyki* (1978). Zmarł 19 grudnia 2006 w Cape May Point w USA.” ([Wspomnienie], 2007, 151). Inne poważniejsze opracowania pominięte przez Chybińską np. artykuł Wojciecha Gasparskiego, *Zmarł profesor Henryk Tadeusz Hiż (1917–2006)*, „Prakseologia”, 2007, nr 147, s. 249–250.

¹⁸ Por. [Pelc, 2007].

¹⁹ Teza postawiona w niniejszym artykule odnośnie do przyjętej strategii tłumacza-badacza *publish or perish* być może jest zbyt ostra, jednakże pragnę zwrócić uwagę na dwie publikacje Chybińskiej: (1) *Problematyka defektów semiotycznych w ujęciu Kazimierza Ajdukiewicza*,

Na marginesie prezentowanych w niniejszym artykule uwag odnośnie do przekładu Hiż_{Ch} ujawniły się także interesujące problemy badawcze, które mogą być podjęte w ramach seminariów licencjackich czy magisterskich, np. opracowanie dostępnych archiwaliów, czy też bibliometryczne prześledzenie odwołań polskich logików do prac Peirce'a w latach 1920–1939.

Składam podziękowania: Panu Timothy H. Horningowi z University Archives and Records Center, University of Pennsylvania (USA) za udostępnienie materiałów archiwalnych dotyczących akademickiej działalności Henryka Hiża; Panu Stephenowi Williamsowi z Indiana University Press, Office of Scholarly Publishing (USA) za nieodpłatne użyczenie praw autorskich do przekładu fragmentów artykułu Henryka Hiża pt. *Peirce's Influence on Logic in Poland*; Pani Cecyli Dyer z New York University Archives (USA) za udostępnienie informacji o wykładach prowadzonych przez Henryka Hiża na Uniwersytecie New York w latach 1969–1971; Pani Sue Black z Université Libre de Bruxelles (Belgia) za udostępnienie materiałów archiwalnych; Pani Iwonie Biegun, kierownikowi Archiwum Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu za udostępnienie materiałów archiwalnych; Pracownikom projektu *BohaterOn.pl* za pomoc w poszukiwaniu informacji na temat powstańczych losów Henryka Hiża.

Bibliografia

- Chybińska A., 2010, *O konsekwencji niekonsekwencji tłumaczy, czyli z problemów przekładu terminologii specjalistycznej w semantyce językoznawczej Johna Lyonsa*, „Rocznik Kognitywistyczny”, 10/2010, ss. 49–56.
- Chybińska A., 2015, *O autorze – Henryk Hiż*, „Studia z Filozofii Polskiej”, 10/2015, ss. 29–33.
- Gasparski W., 2007, *Zmarł profesor Henryk Tadeusz Hiż (1917–2006)*, „Prakseologia”, nr 147, ss. 249–250.
- Hiż H., 1997, *Peirce's Influence on Logic in Poland*, [w:] N. Houser, Don D. Roberts, J. Van Evra (eds), *Studies in the Logic of Charles Sanders Peirce*, Bloomington: Indiana University Press, ss. 264–270.
- Hiż H., 2013, *Wpływ Peirce'a na logikę w Polsce*, przeł. B. Stanosz [w:] tegoż, *Wybór pism*, B. Stanosz, J. Woleński (wybór), Warszawa: Aletheia, ss. 433–442.
- Hiż H., 2013, *Wybór pism*, B. Stanosz i J. Woleński (wybór), przekł. B. Stanosz, U. Niklas, Warszawa: Aletheia.
- Hiż H., 2015, *Wpływ Peirce'a na logikę w Polsce*, przeł. A. Chybińska, „Studia z Filozofii Polskiej”, 10/2015, ss. 21–33.

„Filo-Sofia” 2015/28, ss. 203–220; oraz (2) *Kazimierz Ajdukiewicz on Semiotics Defects*, [w:] „Tradition of the Lvov-Warsaw School. Ideas and Continuations”. Red. A. Brożek, A. Chybińska, J. Jadacki, J. Woleński. Leiden-Boston: Brill Rodopi 2016, ss. 115–131. Artykuł (2) zawiera obszernie fragmenty artykułu (1) przetłumaczone z języka polskiego na język angielski. Przypomnę, że artykuł (1) został ogłoszony w polskim piśmie filozoficznym „Filo-Sofia” rok wcześniej, tj. 2015; informacja o tym fakcie nie znajduje się w przypisie dolnym tekstu (2). W artykule (2) w przypisie 1 czytamy: „The article is a result of the project „The Significance of the Lvov-Warsaw School in European Culture” supported by the Foundation for Polish Science” [Chybińska 2016, 115].

- Hiż H., 1992a, *Autobiografia*, [w:] *Fragmenty filozoficzne ofiarowane Henrykowi Hiżowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, J. Pelc (red.), Biblioteka Myśli Semiotycznej, t. 23, Warszawa: Zakład Semiotyki Logicznej Uniwersytetu Warszawskiego, Polskie Towarzystwo Semiotyczne.
- Hiż H., 1992b, *Mój życiorys (jeszcze nie cały)*, [w:] *Fragmenty filozoficzne ofiarowane Henrykowi Hiżowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, J. Pelc (red.), Biblioteka Myśli Semiotycznej, t. 23, Warszawa: Zakład Semiotyki Logicznej Uniwersytetu Warszawskiego, Polskie Towarzystwo Semiotyczne.
- Karkowski C., 2009, *Logik, filozof języka, etyk. Henryk Hiż (1917–2006)*, „Archiwum Emigracji. Studia. Szkice. Dokumenty”, 1(10)/2009, ss. 190–192.
- Kiklewicz A., 2006, *Propozycjonalny model kategorii pojęciowej na przykładzie semantycznej kategorii lęku w języku polskim, rosyjskim i niemieckim*, [w:] tegoż, *Język, komunikacja, wiedza*, Mińsk: Prawo i Ekonomika, ss. 287–317.
- Michalkiewicz-Gorol A., 2015, *Sebastian Petrycy i Izokrates – rozważania dialektyczne i retoryka*, „Studia z Filozofii Polskiej”, 10/2015, ss. 149–160.
- Niebezpieczne idee we współczesnej nauce*, J. Brockman (red.), przeł. A. Nowak, Sopot-Warszawa: Wydawnictwo: Smak Słowa
- Pelc J., 1992, *Wstęp*, [w:] *Fragmenty filozoficzne ofiarowane Henrykowi Hiżowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, J. Pelc (red.), Biblioteka Myśli Semiotycznej, t. 23, Warszawa: Zakład Semiotyki Logicznej Uniwersytetu Warszawskiego, Polskie Towarzystwo Semiotyczne.
- Pelc J., 2001, *Henryk Hiż (jeszcze nie cały)*, [w:] W. Mackiewicz (red.), *Polska filozofia powojenna*, tom I, Warszawa: Agencja Wydawnicza Witmark, ss. 316–359.
- Pelc J., 2007, *Henryk Hiż*, „Studia Semiotyczne”, XXVI/2007, ss. 13–32.
- USJP, 2008, *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Wersja 2.0. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Woleński J., 2013, *Słowo wstępne*, [w:] Henryk Hiż, *Wybór pism*, B. Stanosz, J. Woleński (wybór), Warszawa: Aletheia, ss. 7–14.
- Wójcik W., 2015, *Hugona Steinhausza filozofia matematyki*, „Studia z Filozofii Polskiej”, 10/2015, ss. 35–60.
- Woyciechowska T.D., 2001, *Indeks osób, towarzystw, instytucji, tyt. czasopism (1) oraz wykaz miejscowości (2) archiwaliów uczonych Szkoły Lwowsko-Warszawskiej w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (Rps PTF 01-38) i Biblioteki Wydziału Filozofii i Socjologii UW (Rps U590-603)*; <https://www.scribd.com/doc/112435370/Archiwum-Szkoły-Lwowsko-Warszawskiej-Indeksu>, dostęp 16.10.2016.
- [Wspomnienie o Henryku Hiżu], 2007, „Więź”, 10(588)/2007, s. 151.
- Zygmunt J., 1998, „Polish logic”, Routledge Encyclopedia of Philosophy; <https://www.rep.routledge.com/articles/polish-logic/v-1/>. doi:10.4324/9780415249126-Y077-1, dostęp 29.01.2016.

Ethics in specialist translation and competencies of interpreter – the case study

The subject of the considerations put forward in this article is an evaluation of the quality, in substantive and ethical terms, of the specialist translation into Polish of Henryk Hiż's article 'Peirce's Influence on Logic in Poland'. The trans-

lation subjected to evaluation here was published in 2015 in the specialist philosophical journal *Studia z Filozofii Polskiej* [Studies of Polish Philosophy] (October 2015, pp. 21–33). In the presented evaluation, I point out substantive and ethical violations committed by interpreter, calling attention to (a) the flouting of the principle *cuilibet in arte sua*; (b) manipulation of source material; (c) dishonesty in philological-textological development; (d) improper editorial preparation; (e) disregard of the subsequent literature on the subject; (f) deliberate and unjustified abridgement of the original text. The deficiencies enumerated in points (a)–(f) are the result of interpreter’s adoption of the ‘publish or perish’ strategy, the overriding goal of which is to publish an article in a high-impact journal with the aim of achieving the most favourable bibliometric result in the shortest possible time, at a cost to the integrity and ethical responsibility of the translator-researcher.

Key words: applied ethics, ethics in specialised translation, interpreter competencies, the principle *cuilibet in arte sua*